

CONSECINȚELE APLICĂRII CONVENȚIEI DE ARMISTIȚIU DIN MOLDOVA ÎN ANII 1944-1945

PROF. DR. NICOLAE IONESCU*

La sfârșitul anului 1944 și începutul anului 1945, Moldova prezenta tabloul dezolant al unor mari distrugerii provocate de război. Desigur, agravarea situației economice a județelor Moldovei s-a datorat desfășurării operațiunilor militare în zonă prin pătrunderea trupelor sovietice, în primăvara anului 1944, în nordul regiunii și izolarea acestora de restul țării. Situația gravă este accentuată de înapoierea economică, de caracterul preponderent agrar al acestei părți a țării, cât și de uriașele obligații impuse prin Convenția de Armistițiu semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944. Într-adevăr, impactul Convenției a fost dezastruos pentru România, ce a decurs, oricum am privi-o, într-un singur sens: un mare stat, lua, și altul, mic și ruinat, era obligat să dea, fără a interesa pe cineva, și dacă era de unde. În acest sens, cunoscutul om politic Constantin I. C. Brătianu exprima plastic esența regimului de exploatare a resurselor economice românești de către Armata Roșie: *"Germanii ne luau ouăle și ne lăsau găina, pe când sovieticii ne luau găina și ne cereau și ouăle"*¹. Țara noastră va traversa o perioadă de o mare dificultate care o obliga să lupte cu toate resursele umane și materiale împotriva Germaniei și să fie în același timp, ocupată și jefuită până la secătuire de către altul de același tip, militarist. Așa s-a ajuns la situația, paradoxală, când deși armata română lupta pe frontul de vest obținând victorii (apreciate pozitiv și în comunicatele militare sovietice de pe câmpul de luptă), comandamentele Armatei Roșii, instalate în România, prin măsurile impuse în diferite situații, dovedesc puternica lor imixtiune în viața social-politică și militară a țării, având ca rezultat și diminuarea potențialului economic al statului. De remarcat că la discutarea Convenției de Armistițiu cu România reprezentanții SUA și Angliei s-au declarat întrutotul de acord cu pretențiile URSS; ei nu au scos nici un cuvânt față de obligațiile impuse, România intrând în sfera de influență sovietică, potrivit înțelegerilor dintre marile puteri².

După semnarea Convenției de Armistițiu și, mai ales, după constituirea organismelor speciale care aveau să impună și să urmărească îndeaproape aplicarea prevederilor sale începe, pentru țara noastră, inclusiv pentru Moldova – zona cea mai afectată de război – o perioadă foarte grea; autoritățile române

* Inspector de specialitate la Inspectoratul școlar județean Vaslui.

1. Apud, Mihai Irimiea, *23 August 1944. Consecințe economice*, Ploiești, 2002, p. 27.

2. Romulus Cordescu, în vol. Liviu Vălenaș, *În culisele negocierilor cu Uniunea Sovietică, 1934-1947. Convorbiri cu Alexandru Danielopol*, București, 2001, p. 40-41.

erau deseori amenințate cu sancțiuni aspre "pentru cei vinovați de sabotarea Convenției de Armistițiu"³.

Documentele de arhivă, din diferite județe ale Moldovei, evidențiază greutățile cu care s-au confruntat autoritățile locale, ca și cele din alte regiuni ale țării, pentru îndeplinirea obligațiilor economice stipulate în Convenție. Ele cuprind diferite situații și rapoarte lunare ale Comisiilor Române Județene de Aplicare a Armistițiului cu privire la sarcinile ce le-au fost stabilite de la nivel central. La acestea se adaugă un număr mare de cereri și plângeri ale cetățenilor din diferite județe ale Moldovei referitoare la îndeplinirea obligațiilor.

Atât de mare a fost atenția acordată de autoritățile românești și de Comandamentele Armatei Roșii prezente în țară, în îndeplinirea sarcinilor, încât Comitetul Român pentru Aplicarea Armistițiului (C.R.P.A.A.) era foarte bine organizat pentru spolierea țării. El avea trei secții devenite adevărate secretariate de stat (secretariatul general politico-juridic, cel economico-financiar – administrativ, și secția militară) cu reprezentanți din fiecare județ și ai Comisiei Aliate de Control subordonate Înaltului Comandament Aliat (Sovietic)⁴.

Documentele cuprind rapoarte lunare despre livrările de produse alimentare, cereale, zarzavaturi și animale vii (conform art. 10), ca și numeroase materii prime și mijloace de transport (art. 11)⁵. La toate aceste sarcini, care reveneau în general județelor, se mai adaugă și două obligații pentru județele de graniță cu URSS: *restituirea de bunuri preluate de pe teritoriul sovietic* (art. 12) și *repatrierea refugiaților din Basarabia și Bucovina de Nord*, aflați aici în număr foarte mare. În ceea ce privește bunurile preluate de sovietici (art. 5), într-o dare de seamă din iunie 1945 se specifica faptul că județul Botoșani a expediat 5.632 tone de cereale, 49 animale, 75 tone de furaje. Această situație era completată cu expedierile pe luna iulie 1945 ce cuprindeau noi livrări, îndeosebi de animale: 295 bovine și 4.121 ovine livrate prin punctul de expediție Iași⁶. O lună mai târziu se arăta că în centrul Ștefănești mai sunt colectate 338 de bovine, dar care nu se pot expedia din cauza febrei aftoase⁷. Documentele menționează că materialele de război de proveniență germană: șenile, caroserii, cherestea, mașini,

3. Marin Radu Mocanu (coord.), *România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente*, vol. II, Arhivele Naționale București, 1995, p. 9. Pentru a verifica modul și proporția în care sunt respectate prevederile Convenției de Armistițiu au fost înființate mai multe organisme aferente: "Convenția Română pentru Aplicarea Armistițiului", "Secretariatul General pentru Restituirea bunurilor U.R.S.S.", "Intendența Generală a Armatei Roșii", "Comisia Interdepartamentală pentru controlul cerealelor", "Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice" (C.A.S.B.I.) ș.a. (Flori Stănescu, Dragoș Zamfirescu, *Ocupația sovietică în România. Documente 1944-1946*, București, 1998, p. 6).

4. D.J.A.N. Botoșani, Fond Prefectura Județului Botoșani – Biroul Armistițiu, dosar nr. 1/1945, f. 24-32.

5. Marin Radu Mocanu, *op. cit.*, p. 312.

6. D.J.A.N. Botoșani, Fond Prefectura Județului Botoșani – Biroul Armistițiu, dosar nr. 3/1945, f. 190.

7. *Ibidem*, dosar nr. 49/1945, f. 42.

care, potrivit art. 7 din Convenție trebuiau remise URSS, erau depozitate pe rampa gării Botoșani, pregătite de livrare⁸.

Fiecare din aceste rapoarte au specificații de genul "bunuri preluate de armata sovietică **cu forme și fără forme**" și de foarte multe ori cantitățile din a doua categorie sunt mult mai mari în comparație cu cele din prima. În multe din aceste dosare din județele Moldovei, cu privire la aplicarea Convenției de Armistițiu, sunt numeroase procese verbale, rapoarte, dări de seamă, adeverințe ale comandanților sau delegaților armatei sovietice. Toate aceste dovezi au fost eliberate la preluarea de diferite bunuri, dar au rămas fără valoare, ele nefiind vizate de Împuternicitul Comisiei Aliate de Control din județe.

În ce privește livrările de animale din județe, au fost organizate centre de staționare și iernare a animalelor, cu hrana necesară și îngrijirea corespunzătoare, pentru ca ele să primească viza "*bun de expediat*"; aceasta numai când animalele erau "*sănătoase și în putere*". Lunar se înlocuiau cele decedate. Astfel, în județul Botoșani, asemenea centre s-au înființat în localitățile Trușești, Ștefănești, Ripiceni, Ipotești, Dumbrăveni, Mândrești și la Regimentul 8 Botoșani⁹. Pentru întreținerea animalelor din centrul Ștefănești erau necesare, în martie 1945, 20 de vagoane de porumb, întrucât lipsa furajelor în această regiune impunea această cantitate. "Populația județului nostru, cât și locuitorii județelor Baia, Rădăuți, Câmpulung și Suceava erau amenințate de foamete, pentru că porumbul se găsește în cantități foarte mici care abia ajunge pentru hrana populației până la noua recoltă, iar cheltuielile pentru Aplicarea Armistițiului în județ se ridicau pe fiecare lună la 55.048.189 lei"¹⁰.

Cantitatea de cereale ridicate de Armata Roșie fără forme din județul Botoșani, la 10 iulie 1945, cuprindea 36.745 kg porumb, orz 6.920 kg, 368.820 kg furaje, 18.500 kg grâu, la care se mai adaugă animale și cantități de alimente ridicate cu forța cetățenilor din județ¹¹. Multe dosare cuprind declarațiile făcute de locuitori în prezența autorităților locale pentru bunurile ridicate de armata sovietică și pentru care n-au fost despăgubiți. Menționăm în acest sens plângerea locuitorului Dumitru C. Ion Hăisuc din comuna Uricani, județul Botoșani adresată Prefecturii prin care se arată: "Armata sovietică în timpul cât a trecut prin sat mi-a luat următoarele bunuri: 2 boi, îmbrăcăminte personală a familiei, după care ne-au somat și ne-au scos afară din casă; a doua zi după plecarea armatei am intrat în casă și am găsit pereții goi, fără nici un lucru în casă sau în pod. Totodată, mi-a fost distrus 1 ha de grâu și 2 ha de păpușoi în întregime"¹². La fel de semnificativă este și plângerea celor 18 cetățeni din comuna Blândești, județul Botoșani, prin care declarau că Armata Roșie le-a luat animalele din curți și nu au primit despăgubiri încât "noi am rămas complet săraci și nu putem cumpăra vite de

8. *Ibidem*, f. 38.

9. *Ibidem*, dosar nr. 4/1944, f. 151, 179 și 191.

10. *Ibidem*, dosar nr. 51/1945, f. 27 și dosar nr. 82/1945, f. 34.

11. *Ibidem*, dosar nr. 41/1945, f. 58-60.

12. *Ibidem*, dosar nr. 46/1945, f. 368.

muncă pentru hrana copiilor noștri"¹³. Aceeași situație se semnalează și în alte județe. Din diferite sate și orașe s-au luat inclusiv bunuri de mobilier, ridicate și expediate în Uniunea Sovietică, deși nu se încadrau în nici un articol al Convenției de Armistițiu.

Aceste situații statistice ne relevă jaful sistematic declanșat în întreaga Moldovă, odată cu intrarea Armatei Roșii, chiar, în mai mare măsură, după semnarea Convenției de Armistițiu. De multe ori rapoartele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, privitoare la colectarea animalelor, atestă greutățile întâmpinate în această acțiune. Astfel, în județul Tutova, până la data de 15 iunie 1945, fuseseră colectate 200 de vite din totalul de 600 fixate județului, la articolele 10 și 12, cerându-se luarea de măsuri energice pentru îndeplinirea obligațiilor.

*"Colectarea vitelor conform ordinelor primite, trebuia terminată irevocabil până la sfârșitul lunii curente. Cum într-o lună și jumătate s-au colectat numai 200 de vite, urmează ca restul de 400 de vite, dublu cât s-a colectat până în prezent, să se strângă în numai 15 zile, adică într-un termen de trei ori mai scurt. Cauza pentru care mersul colectărilor nu a fost cel dorit se datorează faptului arătat deja Prefecturii în repetate rânduri, de către Centrul de Exploatare și anume: o parte din organele administrative nu înțeleg și neglijează a activa conform ordinelor ce li s-au dat. De asemenea, activitatea comisiilor constituite pe baza dispozițiilor D.M. Nr. 404, este redusă și nu a dat rezultatul scontat. Față de această situație destul de delicată, vă rog să binevoiți a lua măsuri imediate și energice, pentru accelerarea la maxim a colectărilor, astfel ca până la sfârșitul lunii iunie 1945 să se colecteze restul de 400 de vite, până la atingerea numărului de 600 prevăzut"*¹⁴.

Aceleași greutăți pentru îndeplinirea obligațiilor privind strângerea a 20.000 de cai, ce trebuiau predați până la 30 iunie 1945, sunt semnalate și la nivel național¹⁵. Se înființează astfel diferite organisme birocratice care nu fac decât să secătuiască o economie vlăguită de război și, pe termen lung, să paraziteze instituțiile legale ale statului. De altfel, prevederile Armistițiului au fost aplicate în pofida oricăror norme, orice abuz dorindu-se a fi justificat printr-o interpretare laxă a acestora. Economia va fi orientată spre satisfacerea necesităților Uniunii Sovietice, iar schimburile comerciale cu alte state vor fi reduse la limită. Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) având o rază mare de control în domeniile economic și politic¹⁶.

13. *Ibidem*, f. 31.

14. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar nr. 2/1945, f. 266.

15. De altfel, la nivel național, se constituise un organism specializat pentru colectarea cailor intitulat "Comisia Centrală de colectare de cai pentru URSS". Totodată, pentru eficientizarea colectărilor și predărilor de animale, responsabilitățile au fost împărțite între Ministerul de Război, Secretariatul General pentru Aplicarea Armistițiului, Direcția Colectelor – ca organisme de direcție; Uniunea Sindicatelor pentru Exportul de Animale și Carne Proaspătă – ca organisme de execuție, format din ofițeri, inspectori și controlori ai Secretariatului General pentru Aplicarea Armistițiului, organisme de control., Marin Radu Mocanu (coord.), *op. cit.*, p. 275.

16. Flori Stănescu, Dragoș Zamfirescu, *op. cit.*, p. 6.

De altfel, acesta și Comisia Aliată de Control (Sovietică) devin două instrumente oficiale, eficiente, de spoliere a economiei, iar introducerea termenului *Sovietic(ă)* în denumirea celor două instituții denotă sensul și conținutul politico-ideologic al aplicării Convenției¹⁷.

Războiul și prevederile Convenției de Armistițiu au afectat grav principala ramură economică a zonei, agricultura. În majoritatea județelor acestei provincii, producția de cereale a scăzut la un 1/4, iar rezervele de grâu din anul precedent au fost ridicate de către "armatele sovietice în trecere", în timp ce cartofii și zarzavaturile au fost consumate de acestea¹⁸. Trupele sovietice au colectat și achiziționat mari cantități de produse agricole de pe teritoriul Moldovei. Frontul 2 Ucrainean, de pildă, a primit, în septembrie 1944, circa 400 de vagoane de cereale de la locuitorii din județul Covurlui¹⁹.

Șeptelul a suferit pierderi care s-au răsfrânt dureros asupra agriculturii Moldovei, îndeosebi asupra gospodăriilor mici și mijlocii. Cele mai greu lovite au fost județele Suceava, Iași, Dorohoi, Neamț, Roman. Astfel, Județul Neamț, în 1945, trebuia să livreze 1.200 de vite și 12.000 de oi în contul Armistițiului²⁰. Printr-o greșită, și uneori, arbitrară apreciere a posibilităților județelor Moldovei, unele departamente au ordonat să se predea un număr de vite ce depășeau cu mult disponibilitățile locale. Astfel, serviciul pentru aplicarea armistițiului a dispus ca județul Covurlui să predea în contul obligațiilor prevăzute 800 de tauri, în timp ce, în total, județul nu dispunea decât de 199 de tauri²¹. De remarcat este și faptul că Subcomisia pentru aplicarea articolul 12 din Convenția de Armistițiu a stabilit instrucțiuni speciale, cum ar fi cea cu numărul 751.000/26 noiembrie 1944, cu privire la organizarea deplasării animalelor care trebuiau trimise în URSS pe itinerarii bine precizate²². Erau stabilite trei itinerarii principale, iar centrele de predare erau în estul Moldovei la Ismail-Galați-Leova și Ștefănești²³.

Instrucțiunile prevedeau următoarele: "Având în vedere lipsa mijloacelor de transport, animalele urmează a executa deplasarea pe jos. Întrucât aceste animale sunt răspândite pe întreg teritoriul țării, atât instituțiile cât și deținătorii particulari, le vor aduna în Centre mari după dispozițiile domnilor prefecți ai județelor, de acord cu comandanții Corpurilor Teritoriale, constitui în coloane și deplasa pe următoarele itinerarii:

17. *Ibidem*, p. 9.

18. D.J.A.N. Neamț, Fond Prefectura Județului Neamț, dosar nr. 29/1945, f. 5.

19. D.J.A.N. Galați, Fond Prefectura Județului Covurlui, dosar nr. 767/1944, f. 8.

20. D.J.A.N. Bacău, Fond Comitetul Județean PCR Bacău, dosar nr. 2/1944, f. 26.

21. D.J.A.N. Galați, Fond Prefectura Covurlui, dosar nr. 767/1945, f. 5.

22. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar nr. 3/1944, f. 367.

23. La 6 ianuarie 1945 existau în județul Fălciu două centre de cazare a animalelor, la Răducăneni și Fălciu. Punctul de trecere a vitelor era la Fălciu-Leova, schimbat ulterior la Albița-Leușeni. Un centru de iernat al animalelor destinate URSS funcționa la Pogănești, iar altul pe Dric Huși²³. În martie 1945, primarul comunei Pogănești se plângea de imposibilitatea colectării, de inexistența unui ajutor din partea primarilor și jandarmilor din comune (Costin Clit, *Unele aspecte privind orașul Huși în anii 1944-1946*, în revista "Est", nr. 1/2000, p. 80).

a) *Itinerariul nr. 1* Teregova – Orșova – Turnu-Severin – Strehaia – Craiova – Caracal – Roșiori de Vede – Alexandria – Drăgănești – București (pe linia de centură pe la Jilava) – Urziceni – Slobozia – Brăila – Galați.

b) *Itinerariul nr. 2* Râmnicu Vâlcea – Pitești – Găești – Târgoviște – Ploiești – Mizil – Buzău – Râmnicu Sărat – Galați.

c) *Itinerariul nr. 3* Timișoara – Lugoj – Făget – Deva – Sebeș – Sibiu – Făgăraș – Brașov – Tg. Secuiesc – Onești – Bacău – Vaslui – Leova.

d) Animalele care se află la nord de linia Bacău – Vaslui – Huși – Leova, vor fi dirijate la Ștefănești.

e) Cele aflate pe itinerarii secundare, vor fi dirijate prin grija autorităților civile deținătoare pe itinerariile principale Nr. 1, 2 și 3, în care scop vor ține legătura cu Centrele importante de pe axele principale de mișcare pentru a fi anunțate din vreme, atunci când trece o coloană principală și a aduce animalele la punctele de întâlnire pentru a le încolona în coloana principală.

f) Cele aflate la Tulcea vor fi dirijate la Ismail²⁴.

Documentele vremii pun în lumină uriașele sacrificii ale locuitorilor din județele Moldovei pentru "a executa pe deplin, cu corectitudine, toate îndatoririle asumate prin Convenția de Armistițiu"²⁵. Cu toate acestea au fost numeroase cazuri când armata sovietică a ridicat însemnate cantități de bunuri fără justificare, ceea ce a stârnit nemulțumirea locuitorilor. Astfel, în județul Tutova, delegații sovietici au ridicat "toate tractoarele fără a ține seama de actele ce se prezintă"²⁶. În județul Bacău, ostașii sovietici nu permiteau a se face arături cu tractoarele. În unele județe ale Moldovei, armata sovietică a ridicat bărbați între 15-40 de ani pe care i-au dus la muncă în U.R.S.S.

Insuficiența inventarului agricol, a semințelor, a carburanților și a fondurilor bănești au creat greutăți enorme în executarea la timp a lucrărilor de însămânțare. La aceasta s-a adăugat și teama agricultorilor din zona apropiată frontului, sau în cea de trecere a trupelor, că vitele sau sămânța vor fi rechiziționate. În pragul iernii anului 1945 în județele Bacău, Baia, Botoșani, Câmpulung, Covurlui, Dorohoi, Iași, Neamț, Putna, Rădăuți, Vaslui și Tutova a rămas neînsămânțată o suprafață de 1.469.943 ha²⁷. Terenul agricol al județului Iași a rămas complet neînsămânțat²⁸.

Căile de comunicație, sector important al economiei Moldovei, au fost în mare parte distruse datorită bombardamentelor și operațiunilor militare. Au fost afectate de război sute de kilometri de linie ferată, stații CFR, gări, poduri, tuneluri, instalații, locomotive, clădiri administrative. În Regionala Iași stațiile CFR Pașcani, triajul CFR Galați nu funcționau la întreaga capacitate, iar liniile ferate

24. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar nr. 3/1944, f. 367.

25. D.J.A.N. Galați, Fond Prefectura Județului Covurlui, dosar nr. 713/1945, f. 25.

26. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Tutova, dosar nr. 3/1944, f. 367.

27. D.J.A.N. Iași, Fond Prefectura Județului Iași, dosar nr. 82/1944, f. 91, 119.

28. *Ibidem*.

Piatra Neamț–Bacău, Bacău–Tg. Ocna, au fost grav deteriorate în timpul operațiunilor militare. Podul metalic de peste Bistrița, lângă Bacău și podul de cale ferată peste Siret, de lângă Pașcani, au fost aruncate în aer. Germanii au distrus tunelul de la Mestecăniș, întrerupând astfel transporturile pe linia ferată cu sudul Bucovinei²⁹. De pe urma acestor distrugerii a suferit exploatarea minelor de la Iacobeni³⁰.

Materialul rulant, fiind pus, aproape în întregime, la dispoziția frontului, a fost exploatat la maxim, fără întreținerea și reînnoirea normală, ceea ce a contribuit la reducerea capacității CFR. Căile ferate din Moldova au asigurat transportul de trupe, armament, muniție, evacuarea răniților etc. O parte din rețeaua existentă în regiune a fost transformată în linii cu ecartament lărgit în folosința URSS. Existența simultană a unor linii cu ecartament normal și larg a creat mari greutăți în transporturile feroviare din Moldova. Într-un Memoriu asupra aplicării Convenției de Armistițiu din 1 octombrie 1944, întocmit de Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, privind pretențiile și ilegalitățile părții sovietice se sublinia, de către președintele acestei Comisii, Ion Cristu, că lărgirea liniei Cernăuți–Adjud și a altor linii principale din Moldova oprea orice posibilitate de "aprovizionare a provinciilor din nordul țării". Astfel, distrugându-se întregul plan de producție și revitalizare agricolă și industrială a zonei³¹. Normalizarea liniilor ferate din Moldova, prin înlocuirea parcului de vagoane ale URSS cu vagoane românești, constituia un imperativ urgent și, totodată, dificil de îndeplinit în condițiile prezenței armatei sovietice. Pentru Moldova, atât problema transporturilor, cât și aceea a transbordărilor la Adjud și Bacău, au constituit grele obstacole în normalizarea vieții economice. Calea ferată de la Mărășești spre Iași era întreruptă la Vaslui, iar cea de pe valea Siretului, la Adjud³². De aceea, refacerea economică a Moldovei depindea de normalizarea transporturilor. Orașele Bacău, Piatra Neamț, Roman, Pașcani, Iași, Hârlău, Botoșani, Fălticeni, Dorohoi, Câmpulung, Rădăuți, Gura Humorului au rămas mai multe luni izolate de restul țării, fiind lipsite de legături feroviare, telegrafice și poștale.

Într-o dare de seamă a legiunii de jandarmi din Roman, din ianuarie 1945, se arăta că scumpirea articolelor de primă necesitate se datora, în mare parte, și lipsei mijloacelor de transport, "calea ferată până la Roman nefiind în exploatare românească"³³. Sarea și petrolul lipseau, cu toate că orașele Tg. Ocna și Moinești puteau aproviziona întreaga Moldovă cu aceste produse³⁴.

29. Valeriu Florin Dobrinescu, *Transporturile în etapa revoluției democrat-populare (Aspecte din Moldova)*, în "Carpica", VII, p. 192 și urm.

30. "Lupta Moldovei" din 23 august 1945.

31. Marin Radu Mocaru, *op. cit.*, p. 65.

32. Valeriu Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p. 192-194.

33. D.J.A.N. Neamț, Fond Legiunea de Jandarmi, dosar nr. 25/1944, f. 112.

34. Gh. Tanasă, *Economia Moldovei în anul 1944 și sprijinirea războiului antihitlerist*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol", XIX, Iași, 1982, p. 450.

O problemă importantă a Moldovei, de care depindea și soluționarea altor urgențe la ordinea zilei în anii 1945-1946, era problema refacerii transporturilor și îndeosebi, a căilor ferate. Pentru a veni în ajutorul Moldovei, guvernul Nicolae Rădescu a dispus, în ianuarie 1945, începerea imediată a lucrărilor pentru repunerea în funcție a liniei ferate care străbătea această regiune, punând la dispoziție o garnitură specială, compusă din mai multe locomotive, 20 de vagoane marfă și cinci cisterne. Au fost redat circulației liniile ferate Iași–Hârlău și Bacău–Piatra Neamț până la sfârșitul lunii februarie 1945³⁵. Și guvernul Petru Groza s-a confruntat cu aceeași situație gravă privind transporturile dezorganizate în Moldova. În iulie 1945, existau 350 km de linie ferată cu ecartament rusesc în care erau cuprinse linie din sudul Moldovei, îndeosebi în jurul orașului Galați, cu ramificația din Galați–mărfuri, Brateș și Brăila³⁶. Existența simultană a unor linii cu ecartament diferit a creat mari dificultăți în transporturile feroviare din această zonă.

Pe măsura refacerii lor, toate atelierele CFR au fost puse la dispoziția Înalțului Comandament Sovietic. În vara anului 1945 atelierele Iași și Galați lucrau încă exclusiv pentru comandamentul amintit, iar restul atelierelor, în proporție de 80% din capacitatea lor, ceea ce făcea ca în continuare transporturile să fie paralizate în Moldova și, implicit, întreaga economie a zonei³⁷.

Pentru exploatarea mijloacelor de transport, Căile Ferate Române au fost nevoite să pună la dispoziția Înalțului Comandament Sovietic întreaga rețea telegrafică a țării în lungimea de circa 20.000 km. În vara anului 1945 se mai aflau în folosința aceluiași comandament 450 km (23% din lungimea totală), în cea mai mare parte în Moldova³⁸.

În ceea ce privește transporturile rutiere și acestea au fost afectate de război, mai ales cele din Moldova, datorită faptului că zona a fost teatru de luptă. Distrugerile suferite de rețeaua rutieră în urma bombardamentelor, rechizițiile de mașini pentru front, micșorarea parcului auto, lipsa carburanților și a pieselor de schimb făceau ca ponderea acestora să fie redusă în ansamblul transporturilor românești. Pe multe porțiuni, șoselele naționale erau impracticabile în majori-

35. "Moldova Liberă" din 20 ianuarie 1945. "Înainte" din 27 martie și 6 mai 1945. Încă de la mijlocul lunii septembrie 1944 Înalțul Comandament Sovietic lărgise liniile ferate principale din Moldova, Iași–Ploiești și Cernăuți–Focșani, fapt ce a avut ca urmare paralizarea traficului feroviar în vestul Moldovei și închiderea, totodată, a liniilor secundare din zona muntoasă a acestei provincii.

36. Valeriu Florin Dobrinescu, *Transporturile...*, p. 197.

37. Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, București, 1986, p. 56. Pentru nevoile de transport ale Comandamentului Sovietic au fost aduse la ecartament lărgit însemnate tronșoane de cale ferată din Moldova încă din septembrie 1944, așa cum s-a arătat mai sus, și continua construirea a 35 de km de cale ferată cu același ecartament în vara anului 1945. Circa 400 km au fost transformate la ecartament larg pentru uzul garniturilor sovietice. În decembrie 1944, o delegație română a discutat la Moscova situația grea a transporturilor feroviare. Partea sovietică a consimțit, printre altele, reducerea la ecartament normal a căilor ferate din Moldova în schimbul lărgirii traseului căii ferate Ploiești–Urziceni–Galați–Reni pentru asigurarea transporturilor sovietice, *XXX România în anii revoluției democrat-populare 1944-1947*, București, 1971.

38. Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 57.

tatea județelor Moldovei. Astfel, drumul național nr. 18, Iași–Vaslui–Băcești–Roman și nr. 91 Vaslui–Dragomirești–Bacău, se aflau într-o "stare rea", ceea ce a determinat Comisia Aliată de Control să stăruie pentru repararea lor, căci, altfel, se aduceau mai multe pagube transporturilor armatelor române și sovietice³⁹. În stare necorespunzătoare erau și podurile, slăbite foarte mult din cauza circulației intense. Datorită războiului a fost dezorganizat complet și transportul lemnului pe râurile Bistrița și Siret. Din cauza rămășițelor podurilor aruncate în aer acestea au devenit impracticabile plutăritului⁴⁰.

Greutăți mari s-au înregistrat și în domeniul transporturilor navale. În urma distrugerii podului de peste Siret, Galațiul a rămas izolat. În regiunea Galați–Brăila–Măcin–Tulcea–Sulina singurul mijloc de transport pentru populație era vaporul. Însă, după 23 august 1944 "întregul parc de vase românești de pe Dunăre cu materiale, personal și inventar, de la bord sau magazii" a fost luat "fără nici o formă de către marina URSS"⁴¹.

Producția industrială a Moldovei a fost și ea grav afectată de război și ocupația sovietică, deoarece întreprinderile fuseseră evacuate în diferite județe ale țării. Unele întreprinderi neevacuate au suferit distrugeri din cauza bombardamentelor iar altele, ca fabricile de zahăr din Ițcani și Vama au fost aruncate în aer. În retragere, trupele germane au deteriorat rezervoarele de petrol de la Moinești și Lucăcești⁴². În timpul operațiunii Iași–Chișinău, vechea capitală a Moldovei, Iașul, a fost pe jumătate distrus, iar conducta de apă potabilă de la Timișești care alimenta orașul a fost avariata⁴³. În oraș activitatea industrială încetase aproape complet datorită faptului că întreprinderile fuseseră evacuate sau distruse. Combustibilul lipsea și alimentele de strictă necesitate se epuizaseră. Peste 1.800 de clădiri au fost complet distruse, iar peste 500 grav avariate⁴⁴.

Datorită faptului că cea mai mare parte a fabricilor din Moldova erau evacuate în diferite localități din țară, activitatea industrială cu mare greutate a fost reluată. O parte a materiilor prime pentru industrie se procura din sudul țării, din Transilvania sau din străinătate. Reîntoarcerea întreprinderilor, aprovizionarea lor cu materii prime și a populației din județul Neamț cu 2.500 de vagoane de porumb pentru asigurarea existenței constituia o problemă dificilă la începutul anului 1945 deoarece transporturile se realizau pe cale ferată cu ecartament normal numai până la Adjud, unde trebuia să se facă transbordarea în vagoane sovietice, pe linia lărgită până la Bacău; aici urma o altă transbordare pe linia românească spre Piatra Neamț⁴⁵.

39. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Vaslui, dosar nr. 107/1944, f. 110, 121, dosar nr. 108/1944, f. 5, 18.

40. "Lupta Moldovei" din 23 august 1945.

41. D.J.A.N. Galați, Fond Inspectoratul General de Poliție Galați, dosar nr. 98/1944, f. 4.

42. Valeriu Florin Dobrinescu, *Cu privire la industria extractivă din Moldova în anii 1944-1946*, în "AIIAI" XII, 1975, p. 220 și urm.

43. Aurel Loghin, Ion Agrigoroaiei, Emilian Bold, *Iașul contemporan*, Iași, 1969, p. 110.

44. *Ibidem*, p. 114.

45. D.J.A.N. Neamț, Fond Camera de Comerț și Industrie Piatra Neamț, dosar nr. 318/1945.

Întreprinderile neevacuate din Moldova n-au putut reîncepe procesul de producție datorită lipsei de materie primă și de combustibil. Astfel, pentru fabrica de postav de la Buhuși, motorina și păcura, erau aduse cu căruțele de la Moinești, operație foarte anevoioasă și costisitoare⁴⁶.

Cauzele menționate, ca și lipsa unor măsuri urgente pentru reîntoarcerea întreprinderilor industriale evacuate, au generat și șomaj. Din cele 64 ateliere și fabrici cât existau în Iași la începutul anului 1945, numai 8 unități își reluseră activitatea de producție⁴⁷. Greutăți s-au întâmpinat în readucerea instalațiilor atelierelor CFR "Nicolina", evacuate în alte localități din țară. Când această importantă întreprindere ieșeană și-a reluat activitatea, producția era destinată URSS⁴⁸. La sfârșitul anului 1944 și începutul anului următor și-au reluat activitate, parțial numai 10 fabrici din cele aproape 50 ale județului Neamț; 10.000 de muncitori din cei aproximativ 12.000, erau fără de lucru⁴⁹. În județul Bacău, din cei aproape 20.000 de muncitori, jumătate erau șomeri⁵⁰. În orașul Roman nu funcționau decât două mori de măcinat grâu. Fabrica de zahăr "Danubiana", una din cele mai mari din țară, n-a funcționat în prima parte a anului 1945, având multe piese evacuate la Giurgiu⁵¹. În urma bombardării întreprinderilor industriale și comerciale din orașul Galați, mulți muncitori au fost concediați⁵².

Totodată, războiul adusese pagube însemnate și în privința fondului locativ. În urma operațiunilor militare în județele Fălciu, Tutova și Vaslui au fost distruse 667 de case în mediul rural din care 120 în județul Vaslui, 567 în județul Fălciu și 17 în județul Tutova⁵³. Mai ales orașele Bârlad și Huși au avut de suferit. Cu centrul orașului distrus de bombardamente și incendii, cu legătura ferată întreruptă și satele din jur pârjolite, orașul Huși a fost grav avariat, în timp ce trupele militare sovietice impuneau populației obligații tot mai mari⁵⁴.

Din localitățile traversate în zona Hușilor, sovieticii vor ridica numeroase produse: cereale, fân, struguri, păsări, oi, porci, vite. La 5 iulie 1945 prefectul informa delegatul militar al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului despre obligativitatea colectării în județul Fălciu a 2000 kg unt pentru armata sovietică din care s-a reușit abia 400 kg fără a se preda nimic. Urmau să fie colectate 5000 oi și 200 porci pentru lunie iunie–iulie. Între 12 iunie – 1 iulie 1945 s-au colectat

46. Gheorghe Tanasă, Ion Diaconu, *Contribuții la cunoașterea istoriei mișcării sindicale din județul Neamț*, Piatra Neamț, 1973, p. 229-231.

47. D.J.A.N. Iași, Fond Prefectura Județului Iași, dosar nr. 33/1944, f. 412.

48. C. Bolez, Dem Urmă, L. Eșanu, *Istoria unei citadele muncitorești: Nicolina-Iași*, Iași, 1972, p. 201.

49. D.J.A.N. Neamț, Fond Prefectura Județului Neamț, dosar nr. 1944, f. 3.

50. Gheorghe Tanasă, *op. cit.*, p. 451.

51. D.J.A.N. Neamț, Fond Prefectura Județului Neamț, dosar nr. 10/1945, f. 6.

52. D.J.A.N. Galați, Fond Inspectoratul General de Poliție Galați, dosar nr. 98/1944, f. 4.

53. "Moldova Liberă" 18 mai 1945. Acest ziar aprecia că orașul Bârlad a cunoscut o "pustiire grozavă".

54. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Fălciu, dosar nr. 109/1944, f. 11.

55. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Fălciu, dosar nr. 109/1944, f. 10.

1300 oi⁵⁵. Mai mulți locuitori din comuna Bogdănești, județul Bacău sunt nemulțumiți de faptul că Armata Roșie a luat vite "fără să le plătească"⁵⁶.

Unii săteni ascundeau vitele, păsările, vinul pentru că se luau cu forța de către trupele sovietice și erau distruse culturile de porumb și orz folosite pentru cai. Soldații sovietici erau puși pe furturi și jafuri: "*mănâncă și beau ca sălbaticii, fiind oameni fără frică de Dumnezeu*"⁵⁷. "*Pe câmpul de luptă, rusul poate să fure, să omoare, să se îmbete în voie, ceea ce nu putea face ca lucrător în fabrică*" – conchidea marele filozof C. Rădulescu Motru în amintirile sale⁵⁸.

La toate aceste obligații, care reveneau întregului teritoriu românesc, județul Fălciu ca județ de graniță cu Uniunea Sovietică mai avea de îndeplinit și repatrierea refugiaților din Basarabia și Bucovina de Nord (conf. art. 5 din Convenția de Armistițiu) aflați în număr mai mare decât în alte județe din interiorul țării.

Pe raza orașului Huși și pe întregul județ Fălciu se așezaseră, mai ales, în perioada 26-28 iunie 1940 și după 22 iunie 1941 numeroși basarabeni. Sovieticii iau măsuri pentru repatrierea acestora după august 1944. În 1944 existau 230 declarații ale acelor care nu doreau să se repatrieze în URSS, urmate apoi de un tabel în care apar numai 191 de declarații ale celor în cauză⁵⁹. Se păstrează și un tabel cu 82 de tineri evrei aflați în carantină și care s-au repatriat în URSS, conform dispozițiilor comandamentului sovietic din Huși, toți posedând adeverințe individuale de identitate eliberate de comunitatea israelită din Huși. Acestora li s-au acordat 5.005.000 lei pentru îmbrăcăminte și hrană necesară pe 10 zile. La 6 martie 1945 subprefectul I. Harnagea, căpitan Gh. Diaconescu (comandantul Legiunii de Jandarmi), Gh. Gherman (șeful Poliției Huși) s-au întrunit în comisie pentru extrădarea cetățenilor sovietici care se aflau în carantină. Comisia va cerceta 53 de persoane. La 8 aprilie 1945 un convoi de 42 români basarabeni pleacă de la Huși la Iași-Ungheni pentru a fi transportați în URSS. Un nou convoi pleacă la 10 mai 1945⁶⁰.

În condițiile unei economii de război, cum continua să fie cea a României, la sfârșitul anului 1944 și în prima jumătate a anului 1945, caracterizată prin orientarea întregii activități economice spre satisfacerea nevoilor frontului, populația era lipsită de bunuri de consum, iar statul era în imposibilitatea unei aprovizionări eficiente. Stocul de cereale s-a epuizat rapid fără puțința unui control, de aici rezultând o repartizare nerațională pe regiuni și, implicit, apariția unor zone cu un însemnat deficit de cereale, îndeosebi în Moldova. Marile centre urbane ale regiunii au avut și ele de suferit datorită creșterii neconținute a prețurilor la pro-

56. D.J.A.N. Bacău, Fond Prefectura Județului Bacău, dosar nr. 26/1944, f. 5.

57. Constantin Rădulescu Motru, *Revizuire și adăugiri*, 1945, vol. II, București, 1999, p. 19.

58. *Ibidem*. Cunoscutul om politic și memorialist Ion Hudiță releva în *Jurnalul* său că odată cu intrarea rușilor în Capitală a apărut teama "că dacă pe vremea nemților, când întâlneai noaptea un soldat german, mergeai în siguranță lângă el, astăzi, când întâlnești un soldat rus, trebuie s-o iei la fugă să nu te dezbrace" ("*Dosarele istoriei*" nr. 7, 2002, p. 51).

59. D.J.A.N. Vaslui, Fond Prefectura Județului Fălciu, dosar nr. 108/1944, f. 15.

60. *Ibidem*, dosar nr. 109/1944, f. 47.

dusele de primă necesitate⁶¹. Astfel, prețul unui litru de ulei ajungea de la 220 de lei în aprilie 1944 la 4500 de lei în iulie 1945 (pentru județul Baia), în timp ce 1 kg de zahăr cotat la 60 de lei în aprilie 1944 valora 6000 de lei în iulie 1945 (pentru județul Bacău)⁶². Inflația era galopantă, iar leul se devalorizase în limite greu de imaginat. Totul se calcula în milioane de lei. O cutie de chibrituri costa zeci de mii de lei, iar o pâine în Tecuci costa un milion de lei⁶³.

Conform informațiilor de care dispunea Regionala Moldova a PCR, coeficientul de creștere a prețurilor, în perioada aprilie 1944 – iulie 1945, a atins în județul Bacău 600%⁶⁴. O contribuție substanțială la creșterea galopantă a inflației a avut-o și introducerea pe piață a rublei (o rublă pentru 100 lei) și a leului comandamentului militar al trupelor sovietice, care echivala cu cinci lei românești⁶⁵.

Încercările autorităților române de a controla situația economică erau puternic grevate de obligațiile impuse prin Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944. La 9 noiembrie 1944, "Monitorul Oficial" publica un decret-lege privind restituirea bunurilor luate de pe teritoriul Uniunii Sovietice în termen de cinci zile⁶⁶, în condițiile în care traficul feroviar în Moldova era grav afectat datorită lărgirii ecartamentului pe liniile principale.

De altminteri, situația Moldovei preocupa guvernul de la București, motiv pentru care a luat ființă o Comisie interministerială prezidată de primul-ministru Nicolae Rădescu. La 25 decembrie 1944 se adoptă primele decizii în pvedere depășirii crizei hotărând, în primul rând, reglementarea situației prefecților, primarilor și funcționarilor publici instalați prin forță de comuniști sub protecția directă a trupelor sovietice, mulți dintre ei neavând studiile corespunzătoare posturilor ocupate abuziv⁶⁷. De asemenea, Comisia guvernamentală avea în vedere aprovizionarea populației din această provincie cu cereale, material lemnos și semințe pentru însămânțările de primăvară.

Situația gravă din Moldova este relatată și de raportul întocmit de locotenent-colonelul Masterson, membru al Misiunii militare britanice din Comisia Aliată de Control, după o călătorie de trei zile întreprinsă la mijlocul lunii decembrie 1944. "Prima noapte a fost petrecută la Râmnicu-Sărat, unde atmosfera era apăsătoare. După ora 18,30 totul era închis, iar orașul cufundat în întuneric complet, străzile fiind practic goale. În mare, situația s-a repetat la Focșani, capitala județului Putna. Ziua, orașul părea animat, cu magazinele bine aprovizionate și o mulțime de ruși pe străzi. Noaptea în schimb, totul era pustiu și nimeni nu îndrăzne să iasă pe străzi după 19,30. Ultima zi a călătoriei a însemnat eșecul de

61. XXX *Problema aprovizionărilor în România. 23 august 1944 – 23 august 1945*, București, 1945, p. 5.

62. D.J.A.N. Iași, Fondul 1 Comitetul Regional Pitr Iași, dosar nr. 3/1944-1945, f. 2.

63. Dan Mihăilescu, *Tecuciul în memoria documentelor și a oamenilor. Amintirile unui absolvent al Liceului "D. A. Sturdza"*, Tecuci, 1998, p. 122.

64. Ibidem.

65. "Viitorul", 2 septembrie 1944.

66. "Monitorul Oficial", Partea I, nr. 260 din 9 noiembrie 1944, p. 7238-7239.

67. Vezi Dumitru Șandru, *Instaurarea administrației comuniste în Moldova, în 6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, București, 1995, p. 59-77.

a ajunge la Bacău, punctul final al expediției fiind satul Făurei, de pe drumul Focșani-Mărășești. Localitatea cu circa o sută de case, era complet părăsită, întrucât locuitorii fugiseră în munți de teama jafurilor sovietice⁶⁸. La conferința prefecților din Moldova și Bucovina de Sud, din 15-16 februarie 1945, s-a subliniat faptul că devastările, foametea, tifosul exantematic, lipsa cerealelor, uneltelor, vitelor și pământului erau cauzele dezastrului. Prefecții instalați la intervenția sovieticilor, solicitau, prin telegrama trimisă Regelui, reforma agrară imediată și un guvern FND⁶⁹. Însă, sosirea primăverii anului 1945 și instalarea cabinetului Groza au găsit aceeași situație economică gravă în această parte de țară. "...Câmpiile sunt minate. Zilnic sunt victime... iar spitalele sunt pline de răniți. Foametea seceră în fiecare zi sute de oameni. Tifosul face ravagii și nu există nici un fel de medicamente, nu există medici la sate, care ar putea să le vină în ajutor... La Suceava țăranii au refuzat să primească pământul confiscat pentru că nu au putere să-l muncească, n-au nici un fel de unelte" se arată într-un raport al Regionalei Moldova a Partidului Comunist din 24 martie 1945⁷⁰.

Dificultățile autorităților românești, în sfera economică, erau amplificate, așa cum s-a mai arătat, de solicitările sporite ale Moscovei. Pe de altă parte, politica brutală a Kremlinului continua prin sprijinirea ascensiunii la putere a comuniștilor români, cu prețul destabilizării situației. Impactul asupra populației s-a dovedit semnificativ. În Buletinul Inspectoratului General al Jandarmeriei nr. 791/15 decembrie 1944 se menționează că primarul orașului Tecuci nu distribuise rațiile de ulei decât locuitorilor care se înscriseră în Uniunea Patrioților, organizație controlată de comuniști. Din cauza lipsurilor, se ajunsese la specula cu chibrituri, sare, petrol și sodă⁷¹.

Într-un raport al Cercului Teritorial Tutova, din februarie 1945, se consemnase că 19 comune din acest județ erau contaminate de tifos exantematic, 63 cazuri de febră tifoidă și scarlatină, iar în județul Fălciu se aflau alte asemenea cazuri grave⁷². Pentru combaterea maladiilor infecțioase s-a constituit, în iunie 1945, un Comitet civilo-militar al județului Vaslui. S-au format trenuri sanitare pe itinerariile Bârlad – Crasna – Vaslui, așa încât cei peste 100 de medici și personal auxiliar să aibă posibilitatea să se deplaseze cu căruțele pentru dezinfectii și asistență sanitară în comunele depărtate de cale ferată⁷³.

Așadar, se poate aprecia, pe baza celor prezentate că starea generală țării se degrada continuu, îndeosebi în Moldova ca urmare a faptului că această regiune fusese teatru de război, dar și înapoierii economice, a profilului agrar al zonei, a dezorganizării teritoriului.

68. Apud Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, București, 1998, p. 24.

69. *Ibidem*.

70. D.J.A.N. Iași, Fond Comitetul Regional PCR Moldova, dosar nr. 4/1944-1945, f. 5-6.

71. Arhivele Naționale București, Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 26/1944, f. 18.

72. C. Toderașcu, *Contribuția militarilor la refacerea economică, la combaterea urmărilor războiului, a secetei și a epidemiilor în zona localităților actualului județ Vaslui (1945-1947) în "Acta Moldavia Meridionalis"*, Vaslui, III-IV, 1981-1982, p. 176.

73. *Ibidem*.